

Yozlaştırılan Bir Kavram: Estetik

Prof. Dr. Atilla YARGICI

“

O halde “her şeyi güzel yapan, her şeyi donatıp güzel gösteren bir güzellik vardır. Yapılacak şey onu aramak, kendinden güzelin ne olduğunu ortaya koymaktır.”

”

Prof. Dr. Atilla YARGICI

Estetik, Yunanca “hassasiyet ve duygu” anlamına gelen (Esthesis) kelimesinden alınarak bütün batı dillerine geçmiş olan bir tabirdir. Duygu ilmi manasını ifade ederse de, bugün sanattaki güzelliğin mahiyetinden bahseden ilim anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimeyi bugünkü mânâda ilk kullanan, Alman filozofu Baumgarten’dir. Fakat bu bilim öteden beri eski milletlerin felsefelerinde mevcut bir konudur. Osmanlıca’da buna “bediiyyat” denmektedir.

Estetik’in bir mânâsı da “güzel ve bedii” demektir. Bu ilim metafizik estetik, psikolojik estetik, içtimaî estetik, filozofik estetik gibi kısımlara ayrılır.

Sokrat yazılarında sanatın idealist ve ruhi doktrinini yapmıştır. Platon da bazı eserlerinde bu meseleyi tekrarlamış ve bir filozofun, bir hükümet adamının düşüncelerinde ve milletin terbiyesinde güzelin alacağı yeri göstermeye çalışmıştır. Aristo da güzellik nazariyelerini tahlil ederek, sanatın esasını, tabiatı taklitte bulmuştur. Fakat ona göre tabiattan maksat tabiatın özündeki “ideal güzellik”tir. Stoisien’ler de “güzel ve iyiyi” aynı şey olarak görmüşlerdir. İskenderiye mektebinin filozofları, bütün bu fikirleri mezc ederek, “güzellik duygusunu” mücerrede vasıl olmak için bir vasıta telakki etmişlerdir. Aynı ahlaki ve dini düşünceleri ortaçağ ve Rönesans filozoflarında da görüyoruz. Hepsi de estetiği, “ulvî” mahiyette telakki etmişlerdir.¹

Konumuz güzel ve güzellik olduğuna göre, acaba bu “güzel” denilen şey ne demektir?

Güzel konusunda Sokrates’in fikirleri çok ilginç gözükmektedir. Ona göre bazılarının “güzel”den anladığı şey, bir genç kızdır. Oysa genç kız güzelliğe sahip olduğu için güzeldir. Yalnız bir genç kıza değil, bir kısırağa, bir vazoya hatta bir toprak tencereye de güzel denmektedir. O halde “her şeyi güzel yapan, her şeyi donatıp güzel gösteren bir güzellik vardır. Yapılacak şey onu aramak, kendinden güzelin ne olduğunu ortaya koymaktır.”

Bu temel prensibi ortaya koyduktan sonra, güzelin ne olduğunu tartışmaya devam eden Sokrates, “güzel bir uygunluk mudur?” sorusunu sorar. Ona göre tahta bir kaşık yemek pişirirken toprak bir tencereye daha iyi uyar. Ama böyledir diye, tahta kaşığın altın kaşıktan daha güzel olduğunu kimse kabul etmez. Etmeyince de, uygunluk, “hiçbir zaman, hiçbir şekilde, hiçbir kimsese çirkin görünmeyen, katıldığı her şeyi güzel yapan bir güzellik olamaz.”²

“Acaba güzel yararlı olan mıdır?” Eğer güzel vücutlar, güzel yapılar, bilgi ve güzel dediğimiz her şey işe yaradıkları için güzelse, güzel yararlı olandır.

Fakat yararlı olan, iyilik meydana getirendir. Şu halde güzel, iyinin nedenidir. Neden etkisi ile aynı şey değil, neden etkiyi meydana getirendir. O halde iyi güzel tarafından meydana getiriliyor demektir. Yani güzel, iyinin babası gibi bir şeydir. Oğul baba, baba oğul olmadığı gibi, güzel iyi, iyi de güzel olamaz. Bu da bizi, güzeli işe yarayan, yararlı olan, iyiyi meydana getiren olarak anlamamızın doğru olamayacağına götürür.

Sokrates’e göre güzel, “zevk” de değildir. Çünkü birçok zevkin çirkinliği meydana iken, akli başında bir kimse, güzelin zevk olduğunu söyleyemez. Bu durumda Sokrates, işin içinden çıkamaz ve “güzel zordur” hükmüne varır.³

Gerçekten de güzeli eskilerin ifadesiyle, “efradını cami, ağyarını mani” bir şekilde tarif etmek zordur.

Ancak şu kadar var ki, filozoflar güzeli tarif edemesele de, güzelin nitelikleri fertten ferde, toplumdaki topluma değişmiş olsa da, yine de insanlar neyin güzel, neyin çirkin, neyin iyi neyin kötü olduğunu görebilmekte, fark edebilmektedirler. O halde, güzel veya çirkin, iyi yahut kötü hususlardan da insanın fitratında veya psikologların deyimiyle, “bilinç altlarında” bilgiler bulunmaktadır.

Fitratı bozulmuş insanlarda ise, iyi ile kötü, güzel ile çirkin birbirine karışabilmektedir. Bir insana, “kötü, çirkin bir amelin süslü ve güzel görünmesi” estetik hususunda fitratın bozuk olduğunu gösteriyor olsa gerektir. Buradaki “bozuk” ifadesi, “yaratılıştan bozuk” değil, insanın iradesiyle fitratının bu özelliğini değiştirmiş olduğu anlamındadır.

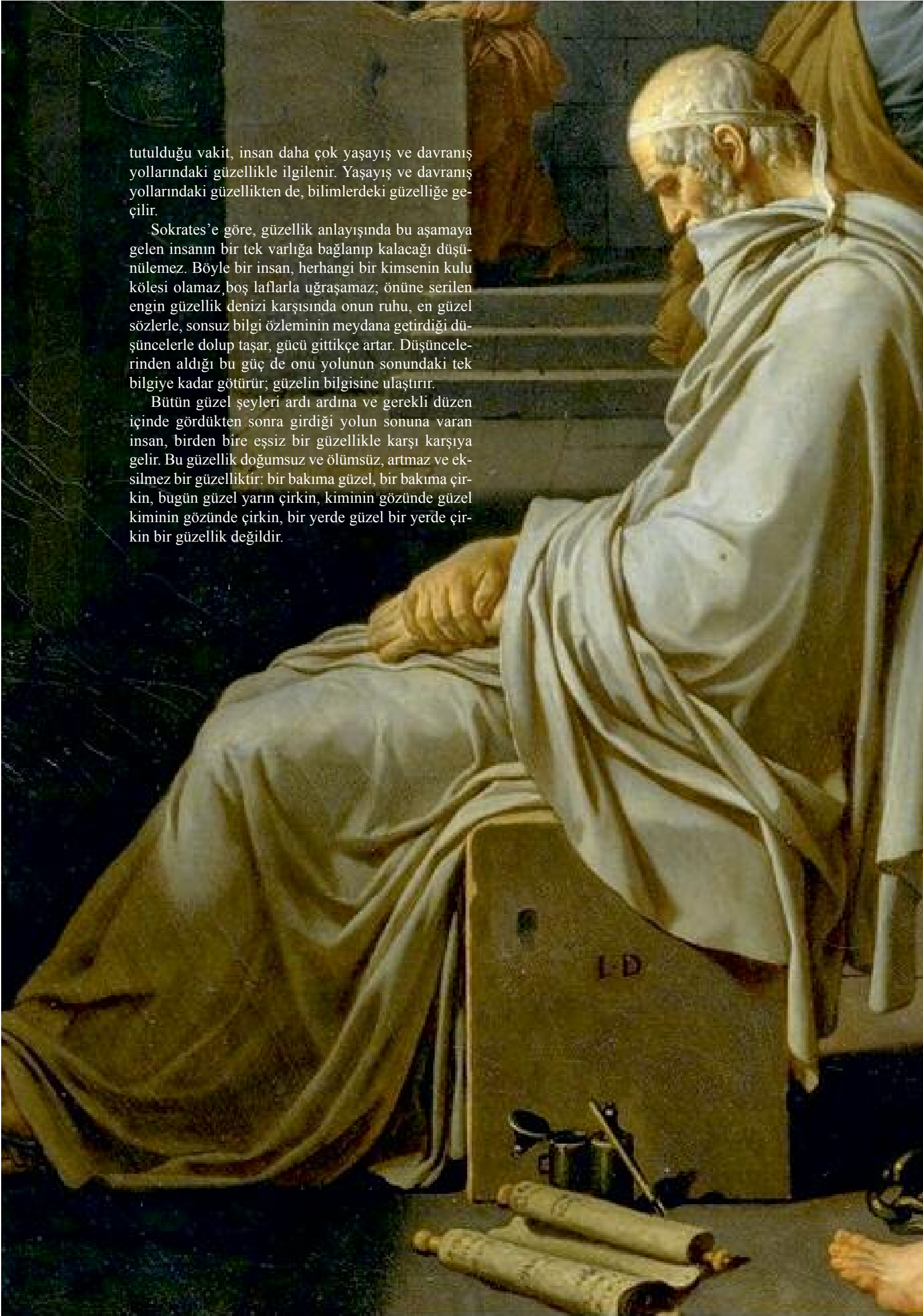
İşte insanın fitratında bulunan, ruhuna derc edilmiş olan bu güzeli bilme, güzeli sevme duygusu sayesinde, insanın bozulmaz, eskimez, değişmez bir ulvi güzele ulaşması mümkün olur.

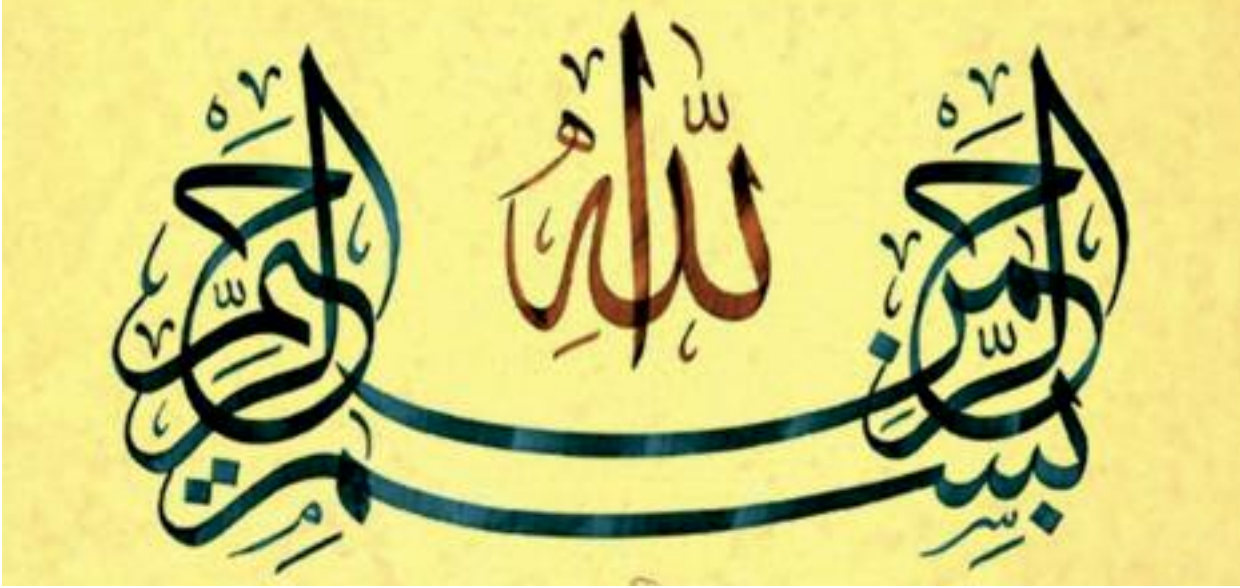
Sokrates’e kulak verecek olursak o, bunun başlangıcının, bir güzel insanı sevmek olduğunu söyler. Sonra insan ondaki güzelliğin, başka vücutlardaki güzelliğin eşi olduğunu anlar. Bunu anlayınca, bir teke olan sevgisi gevşer, bütün güzelleri sever. Artık öyle bir düşkünlüğü küçümser. Daha sonra ruh güzelliğini, vücut güzelliğinden değerli görür. Güzelliğin vücuttaki parıltısı sönük bile olsa, güzel bir ruh onun sevgisini çöşür. Ruh güzelliği vücut güzelliğinden üstün

tutulduğu vakit, insan daha çok yaşıyış ve davranış yollarındaki güzellikle ilgilenir. Yaşıyış ve davranış yollarındaki güzellikten de, bilimlerdeki güzelliğe geçilir.

Sokrates'e göre, güzellik anlayışında bu aşamaya gelen insanın bir tek varlığa bağlanıp kalacağı düşünülemez. Böyle bir insan, herhangi bir kimsenin kulu kölesi olamaz, boş laflarla uğraşamaz; önüne serilen engin güzellik denizi karşısında onun ruhu, en güzel sözlerle, sonsuz bilgi özleminin meydana getirdiği düşüncelerle dolup taşar, gücü gittikçe artar. Düşüncelerinden aldığı bu güç de onu yolunun sonundaki tek bilgiye kadar götürür; güzelin bilgisine ulaştırır.

Bütün güzel şeyleri ardı ardına ve gerekli düzen içinde gördükten sonra girdiği yolun sonuna varan insan, birden bire eşsiz bir güzellikle karşı karşıya gelir. Bu güzellik doğumsuz ve ölümsüz, artmaz ve eksilmez bir güzelliktir: bir bakıma güzel, bir bakıma çirkin, bugün güzel yarın çirkin, kiminin gözünde güzel kiminin gözünde çirkin, bir yerde güzel bir yerde çirkin bir güzellik değildir.

Bu güzellik, bir yüzde veya vücuda bağlı herhangi bir şeyde görülen güzellik olmadığı gibi, bir söz de, bir bilgi de değildir. Bu güzellik, kendi var, kendinden var bir güzellik, hep kendinin aynı kalan bir güzelliktir. Bütün güzellikler ondan pay alır. Ama kendisi onların parlamayı sönmeleriyle, ne artar, ne de eksilir.

Sokrates'in "Güzelliğin özü" diye nitelendirdiği bu güzellik, "Allah'ın Güzelliği"dir. Gerçek erdemleri, ancak güzele Onu görecekle gözle bakan kimse meydana getirebilir. Yalnız o, gerçek erdemi yaratan ve besleyen Allah'ın sevdiği insan olabilir. Yalnız o, bir insanın erceği ölümsüzlüğe erebilir. İnsanın bu nimete ermesinde en iyi yardımcı olduğu içindir ki, sevgi övülmeli, başta edilmelidir.⁴

Sokrates, yaptığı bu güzellik ve sevgi tartışmasında, varlıkların güzelliğinden yola çıkmakta, ruh güzelliğine, davranış güzelliğine, bilgi güzelliğine ve Allah'ın güzelliğine ulaşmaktadır.

Kur'an'da insanın fitratında bulunan "güzel" ve "güzelliği fark etme" ve "güzelliğe meyiletme" duygularına uygun olarak hem iyilik, hem de güzellik anlamına gelen "hüsün" kökünden gelen kelimelerde estetiğe, iki yüz dört ayette vurgu yapılmaktadır. Yine güzellik anlamına gelen "cemal" kökünden gelen kelimeler de sekiz ayette zikredilmektedir. Bu ayetleri incelediğimizde, Kur'an'da estetiğin zahiri, batini, ruhi, ulvi ve ahlaki anlamda kullanıldığı gözükmektedir.

Kur'an secde suresinde bize evrendeki her şeyin estetiği hususunda şöyle genel bir hüküm sunmaktadır: "Allah yarattığı her şeyi güzel yaratandır."⁵ Bu ayette geçen "Ahsene", "güzel yaptı, yarattı" anlamına gelmektedir. O halde Allah bu evreni yaratırken, estetiğe birinci derecede ehemmiyet vermiştir. Bu ayet akla bazı sorular getirmektedir. Acaba Allah bu alemin niçin güzel yaratmıştır? Diğer taraftan alemde güzel olma-

yan, çirkin ve kötü gözükken şeyler de vardır. Bu da inkar edilemez. Durum böyle olmasına rağmen, neden her şeyin güzel yaratıldığına vurgu yapılmaktadır?

Bize göre bu iki soruya verilecek cevap, Kur'an'ın estetik konusundaki tavrına ışık tutacaktır. Önce birinci soruya cevap bulmaya çalışalım:

Kur'an'ın bildirdiğine göre, "Güzel İsimler, Allah'a aittir"⁶ Bu ayetten anlaşılan husus, her ilahi ismin ulvi bir estetiğe sahip olduğudur. Çünkü güzellik Allah'ın bütün isimlerine sirayet eden bir ruh gibi olmuş, kendi boyasını onlara vermiştir. Allah bu güzel isimlerle müsemmadır. Allah'ın bu güzel isimleri kainatta tecelli eden isimlerdir. Elbette ki bu güzel isimlerin tecellileri, akisleri de "güzel" olacaktır. Evrende yaratılan her şey Allah'ın güzel isimlerinin akisleri olduğuna göre, bu varlıkların hepsinin de güzel olması gerekmektedir. Ki görünen alemde de bu gözlerle müşahade edilmekte, akıl ile de idrak edilmektedir. Bunun için Said Nursi'nin ifadesiyle, "Cemil-i Mutlaktan güzellik gelir."⁷

Ama bu güzellik nasıl gelmektedir? Said Nursi, aşağıdaki ifadeleriyle Kur'an'ın estetik konusunda zikrettiğimiz ayetlerini yorumlamakta ve Cemil-i Mutlaktan güzelliğin nasıl ve niçin geldiğini izah etmektedir:

"Hem dahi, kainatın yüzünde serilmiş olan gayetle güzel ve sanatlı ve parlak ve süslü şu mevcudat; ışık güneşi bildirdiği gibi, misilsiz manevi bir cemalin mehasinini bildirir ve nazirsiz, hafi bir hüsnün letaifini iş'ar ediyor. (bildiriyor) O münezzeh hüsün, o mukaddes cemalin cilvesinden, esmalarda, belki her isimde çok gizli defineler bulunduğu işaret eder. İşte şu derece âli, nazirsiz, gizli bir cemal ise; kendi mehasinini (güzelliklerini) bir mir'atta (ayinede) görmek ve hüsnün derecatını ve cemalinin mikyaslarını zıhuur ve müştak bir ayine müşahade etmek istediği gibi, başka-

larının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak için, görünmek de ister. Demek, iki vecihle kendi cemalini bakmak; biri: Her biri başka başka renkte olan ayinelerde bizzat müşahede etmek. Diğeri: Müştak olan seyirci ve mütehayyir olan istihşancıkların müşahadesi ile müşahede etmek ister. Demek, hüsün ve cemal görmek ve görünmek ister.”⁸

O halde, Allah bu kainatı, bütün güzel isimlerinde bulunan güzellikleri hem görmek, hem de başkalarının nazarlarına göstermek için yaratmaktadır. Kainat, Onun güzelliklerini gösteren bir “ayineler mecmuası” olmaktadır. Buradan da şöyle bir sonuca gitmek mümkündür: İnsan bu kainattaki güzellikleri idrak ederek, ebedi ve değişmez bir güzelliğin, Allah’ın güzelliğinin şuuruna erme kabiliyetine sahiptir. Buna erebilmek için de, Nursi’nin şu metoduna uymak gerekmektedir:

“Ayine misal mevcudatın birbiri arkasında zeval ve fenalarıyla beraber, arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı hüsün ve cemalin cilvesinin bulunması gösterir ki: Cemal onların değil... Belki o cemaller, bir Hüsn-ü Münezzeh ve bir Cemal-i Mukaddesin ayatı ve emaratıdır.”⁹

Bu ifadeler, Sokrates’in, “Bütün güzellikler ondan pay alır. Ama kendisi, onların parlayıp sönmesi ile, ne artar, ne eksilir.” sözleriyle paralellik arz etmektedir.

İşte kainattaki bu estetik, ama daima parlayıp sönen, zeval ve fenaya maruz kalan bu estetik, ilahi bir estetiğin, güzelliğin ve iyiliğin var olduğunu göstermektedir. Genel olarak evrendeki bu güzelliği görebilmek, külli bir nazarı gerektirdiğinden zor olabilir. Bu yüzden “cüz’iyyat”ta aynı parlayıp sönen güzellikleri, estetikleri müşahede etmek gerekir. İşte Kur’an bunun için, insana cüz’iyattaki “estetiği” göstermektedir. Cüz’iyattaki estetiğin en muhteşem ve şaşaalı görüldüğü varlığın insan olduğunda şüphe yoktur. Bu yüzden Kur’an, insanın güzel, estetik yaratılışına dikkat çekmektedir:

“Allah yeri sizin için bir mesken, göğü bir tavan olarak yaratan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz rızıklarla rızıklandırandır.”¹⁰ “Biz insanı en güzel şekilde yarattık.”¹¹

Bu ve benzeri ayetler, hem insanın fiziksel olarak çok güzel yaratıldığına, hem de onda manevi olarak güzelleşmek için yüksek kabiliyetlerin var olduğuna işaret etmektedir. Göze ilk görünen ise, insanın fiziksel güzelliğidir. Varlıklar içinde şekil bakımından en güzel olanın insan olduğunda herkes müttefiktir. Ama insandaki bu estetik, bu güzellik geçicidir. Bir insan yaşlandığında bile yaratılış olarak güzelliğini muhafaza etmesine rağmen, ölümle insandaki bu yaratılış güzelliği sona ermektedir. Ama güzel yaratılış insan neslinde devam etmektedir.

O halde, insanın yaratılışının güzel olması, güzelliği

“

Kur’an, insana cüz’iyattaki “estetiği” göstermektedir. Cüz’iyattaki estetiğin en muhteşem ve şaşaalı görüldüğü varlığın insan olduğunda şüphe yoktur. Bu yüzden Kur’an, insanın güzel, estetik yaratılışına dikkat çekmektedir.

”

eskimeyen, ebedi bir güzellik sahibi olan Allah’a işaret etmektedir. Aslında böyle bir bakış, estetik penceresinden “mana-yı harfi”yle bir bakıştır. Mana-yı ismiyle bir bakış ise, hem insandaki yaratılış güzelliğini örtbas etmekte, hem de bir ayine olan insanın zahiri güzelliğine takılırsak, o ayinede yansıyan ebedi ve daimi güzellik güneşini görmezden gelmeye sebep olmaktadır.

“Diğer taraftan alemde güzel olmayan, çirkin ve kötü gözüken şeyler de vardır. Bu da inkar edilemez. Durum böyle olmasına rağmen, neden her şeyin güzel yaratıldığına vurgu yapılmaktadır?” sorusuna verilecek cevap da önemli görünmektedir.

Böyle bir soru peşinden başka soruları da akla getirmektedir. Acaba alemle “çirkin olan” şeyler nelerdir? Ve bunlar gerçekten çirkin midirler, kötü müdürler?

Dünyada insanın gözüne çirkin ve kötü olarak görünen en önemli iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan birisi, şerlere vesile olan şeytan, diğeri de, güzel olan insanın ve bütün canlı varlıkların hayatını sona erdiren ve bu yüzden “çirkin” görünen ölüm. Eğer bu iki şey, gerçekten çirkin ve kötü ise, o halde, Allah’ın yarattığı her şeyin güzel olduğu gerçeği ile bir çelişki söz konusu olacaktır. Ki o takdirde evrenin tamamında bir estetiğin olmadığı gibi bir fikir insanın aklına gelebilecektir.

Nursi, “Allah yarattığı her şeyi güzel yaratandır” ayetinin yorumlarken bu konuyu ele almaktadır. Ona göre, her şeyde, hatta en çirkin görünen şeylerde, hakiki bir “hüsün” yönü vardır. Kainattaki her şey, her hadise, ya bizzat güzeldir. Buna “hüsün-ü bizzat” denmektedir. Ya da neticeleri itibarıyla güzeldir. Buna da “hüsün-ü bi’l-gayr” denmektedir. Bir kısım hadiselerin görünüşü çirkin olmakla birlikte, o zahiri perde altında gayet parlak güzellik ve intizamlar vardır.

Nursi, bu teorik ifadelerini ispat sadedinde ilginç örnekler vermektedir. Ona göre, bahar mevsiminde fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında nihayetsiz güzel çiçek ve muntazam bitkilerin tebessümleri saklanmıştır. Kışın “nazdar çiçeklerin dostları olan nazenin hayvancıkları hayat vazifesinden terhis etmekle

beraber, o kış perdesi altında nazenin, taze, güzel bir bahara yer hazırlanmaktadır. Fırtına, zelzele, veba gibi hadiselerin perdeleri altında gizlenen pek çok manevi çiçeklerin inkişafı vardır.

Tohumlar gibi neşv-ü nemasız kalan bir çok istidat çekirdekleri, zahiri çirkin görünen hadiseler yüzünden sümbüllenip güzelleşir. Güya umum inkılaplar ve külli değişimler, birer manevi yağmurdur. Fakat insan, hem zahirperest, hem hodgam olduğundan zahire bakıp çirkinlikle hükmeder. Hodgamlık cihetiyle yalnızca kendine bakan netice ile muhakeme ederek şer olduğuna hükmeder.

Nursi'ye göre, eşyanın insana ait gayesi bir ise, Saniinin esmasına ait binlerdir. Örneğin Allah'ın büyük mucizelerinden olan dikenli otları ve ağaçları muzır, manasız telakki ederler. Halbuki onlar otların ve ağaçların mücehhez kahramanlarıdır. Bir başka örnek de, kışın yağın kar ile ilgilidir. Kar, çok soğuk ve tatsız telakki edilir. Halbuki soğuk ve tatsız perdesi altında o kadar hararetili gayeler ve öyle şeker gibi tatlı neticeler vardır ki, tarif edilmez.

İşte bu açıdan bakıldığında, bize zahiren kötü ve çirkin gibi görünen şeytan ve ölümün de, dolayısıyla güzel olan unsurlar arasında yer aldığı söylenebilir. Bediüzzaman, On Üçüncü Lem'a'da şeytanının yaratılmasının hikmetini tartışırken, konuya aynı mantıkla yaklaşarak, zahiren çirkin görünen şeytanın yaratılmasının hiç de öyle olmadığını ortaya koymaktadır. Ona göre, şeytanın vücudunda cüz'i şerlerle beraber, bir çok hayırlı külli maksatlar ve insani kemalatlar vardır. Bir çekirdekten koca bir ağaca kadar, ne kadar mertebeler var ise, insanın mahiyetindeki kabiliyette dahi ondan daha fazla mertebeler vardır. İşte bu kabiliyetlerin inkişafı için gerekli olan hareket ve muamele mücahede ile olur. O mücahede ise şeytanların ve muzır şeylerin vücuduyla olur. Yoksa melaikeler gibi, insanların da makamları sabit kalırdı. Bu sebeple bir cüz'i şer gelmemesi için, bin hayrı terk etmek, hikmet ve adalete aykırıdır.

Gerçi Nursi'ye göre, şeytan yüzünden ekser insanlar dalalete giderler. Fakat ehemmiyet ve kıymet, ek-

seriyetle keyfiyete bakar; kemiyete az bakar veya bakmaz.¹²

Bunun için Said Nursi, buradan “Halk-ı şer şer değil, kesb-i şer şerdir”¹³ formülüne ulaşır. Bu formülün açılımında da tatmin edici izahlar bulunmaktadır. Ona göre, halk ve icad genel neticelere bakar. Bir şerrin vücudu çok hayırlı neticelere mukaddeme olduğu için, o şerrin icadı, neticeleri itibariyle hayır olur, hayır hükmüne geçer. Bu açıdan bakıldığında, ateşin yaratılması ile şeytanın yaratılması arasında bir benzerlik vardır. Ateşin yüz hayırlı neticeleri vardır. fakat bazı insanlar, iradelerini kötüye kullanarak, ateşi kendilerine şer yapmakla, “ateşin icadı şerdir” diyemezler. Şeytanların icadı da, insanın terakkisi gibi çok hikmetli neticeleri olmakla birlikte, iradeyi kötüye kullanmakla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlup olmakla, “şeytanın yaratılması şerdir diyemez. Çünkü o insan, kendi kesbiyle onu kendine şer yapmıştır.”¹⁴

O halde, şeytanların yaratılmasında bir çirkinlik, kötülük bulunmadığından, Allah'ın yarattığı her şeyi estetik bir şekilde, güzel, iyi ve mükemmel bir tarzda yaratmasını ifade eden ayetle bir çelişki söz konusu değildir. Aynı şekilde ölümün yaratılmasında da bir çirkinlik söz konusu değildir. Çünkü ölümler olmasa, güzelliklerin sürekli tazelenmesi ve güzelliği ebedi olan Allah'ın güzelliğinin tecellisi çok zahir olamayacaktır. Öyleyse ölüm de bir çok güzelliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

O halde Allah güzeldir, yarattığı her şey de güzeldir. Önemli olan yaratılan varlıklara “mana-yı harfiyle” bakarak o güzellikleri keşfedebilmektedir.

Sokrates'in en son ifadelerine tekrar dönecek olursak, onun gerçek güzellik, sevgi ve erdemi birleştirdiğini görürüz. Ona göre gerçek güzellik, hiçbir zaman eskimeyen, bütün güzelliklere güzellik veren Allah'ın güzelliğidir. Varlıklarda Allah'ın güzelliğini fark eden kimse, gerçek fazileti meydana getirebilir. Böyle bir kimse de, o gerçek fazileti yaratan ve besleyen Allah'ın sevdiği insan olabilir.

Aslında Allah'ın sevdiği insan, Allah'ı seven insandır. Allah'ı seven insan da, mutlak güzelliğin, yani estetiğin ve bu estetiğin kardeşleri olan mutlak hayır, kemalat ve iyiliğin Onda bulunmasından ve Ondand gelmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, güzellik, hayır, kemalat ve iyilik gibi hususlar, bir şeyi sevmenin sebepleri olarak kabul edilmektedir. Bu özellikler insanlarda ve diğer mahluklarda da birer yansıma olarak bulunduğundan bu insanlar ve varlıklar da sevilmektedirler. Kimileri, geçici varlıklar üzerindeki estetiğin de “fani” damgası taşıdığını fark ederek, mecazdan hakikate ulaşabilmekte, kimileri de mecaza takılıp kalmaktadır.

Aslıolan insan ve mahlukat ayinesine yansıyan gü-

zellikleri görüp sevmek, ama onların birer “yansıma” olduğunun idrakine varmaktır. Yoksa hiçbir varlığın güzel olmadığını, yalnızca Allah’ın güzel olduğunu düşündüğümüzde, o zaman Allah’ın güzelliğini gösteren bütün ayetleri yok saymış, ayineleri kırmış oluruz. Biz bu konuda vahdet-i vücud anlayışını kabul etmiyoruz. Bize göre her şey “O” değil, her şey “Ondan”dır. Her güzellik “O” değil, her güzellik, “Ondan”dır.

Her güzellik “Ondan” olduğunu göre, ahlaki estetik de, O’nun ahlâki güzelliğinin yansımalarından başka bir şey değildir. Hazret-i Peygamber, “Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildiğini” beyan ederken, estetiğin ahlaki boyutuna dikkat çekmektedir. Zaten, Hazret-i Ayşe validemiz, Hazret-i Peygamberin ahlaki kendisine sorulduğunda, “Onun ahlakı Kur’an ahlakı idi” buyurmaktadır. Kur’an da, onun ahlakını nitelerken, “yüksek, ulvi, büyük, güzel bir ahlak üzere olduğunu” beyan etmektedir. Bu yüksek, güzel ahlak veya ahlak estetiği, Allah’ın ahlak estetiğidir. İşte insan davranış, ahlak boyutundaki estetiği, Hazret-i Peygamberin ve yüce Allah’ın ahlak estetiğine ulaşarak yakalayabilir. Kur’an’ın büyük bir kısmının bu ahlak estetiği üzerinde durduğunu hatırlamamız gerekmektedir.

İnsanın bu ahlak estetiğine sahip olması, hem bütün estetiklerin menşei olan Allah’ı sevmesinden, hem de O’nun tarafından sevilme istemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Kur’an’da Allah, kendisinin benimsediği bu ahlak estetiğine sahip olanları “seveceğini” belirtmektedir. Burada Allah’ın, insanları estetik, yani güzel ahlaka ulaştırmak için, kendi yüce sevgisini ortaya koyduğu görülmektedir. İnsanın kendisini yaratan Allah tarafından sevilmesi önemlidir. Ancak bunun en pratik yararı da, toplum halinde yaşama zorunluluğunda olan insanın güzel ahlaka, ahlak estetiğine sahip olmasını netice vermesidir. Bir toplumun yaşanabilir bir toplum olması, onun fertlerinin böyle bir ahlak estetiğine sahip olmasıyla mümkündür.

Bütün bu değerlendirmelerden şöyle bir sonuca varmak mümkündür: İslam medeniyetinde geçici güzelliklere takılıp kalmayı netice veren resim ve heykel sanatı yerine, ulvi güzellikleri terünnüm eden hat, tezhib, mimari, ebru, minyatür gibi sanat dallarının zirveye ulaşması, insanları somut estetik görünüşlerden, soyut estetik anlayışa, ulvi estetik anlayışına geçmeyi kolaylaştırmak amacına matuftur denilebilir. İslam medeniyetinde insanın süflü hislerini değil, ulvi hislerini harekete geçirici sanat dallarına yönelme hedefi güdülmüştür.

Sonuç:

Bu evrenin her bir cüz’ünde mükemmel, ince bir estetik görülmektedir. Fakat bunu fark etmek, idrak

etmek, mana-yı ismi gözlüğünü kırıp, mana-yı harfi gözlüğünü takmaya bağlıdır. Bu şekilde bakıldığında kainatta yaratılan hiçbir şeyin çirkin olmadığını, her şeyin güzel isimler sahibi olan Allah’ın güzel sanatları olduğunu görmek mümkün hale gelir. İşte böyle bir bakış, Said Nursi’nin belirttiği “güzel gören güzel düşünür, güzel düşünen hayatından lezzet alır” cümlesinde ifade edilen mana güzelliğine ulaşmaya bir vesile olur. O takdirde etrafımızda doğup ölen, gelip giden estetik varlıklar da, İlahi güzelliği gösteren birer aynelerinden dolayı sevilirler. Ancak onlara verilen sevgi, “yaratılanı severim, yaratandan ötürü” mısraının anlamıyla uyumlu bir sevgi olmak durumundadır.

Evrendeki bu estetik yaratılışın bir parçası olan insan da, Kur’an’da ve Sünnet’te belirtilen estetik ahlaka (güzel ahlaka) sahip olarak bu estetiği tamamlamalıdır. Bu estetik ahlak, ulvi bir güzellikten başka bir şey değildir. Ama ne yazık ki, iyilik ve güzellik kavramlarını da içinde barındıran “estetik” kavramı, yalnızca maddi varlıklara, fiziksel görünümlere hasredilerek esas anlamdan alabildiğince uzaklaşmıştır.” Maddiyatla fazla tevaggul eden, maneviyatta gabileşir” hükmü burada da geçerliliğini korumaktadır. Her şeyin materyalist felsefe gözlüğüyle görüldüğü günümüz toplumlarında estetiğin (güzelliğin)de maddileşerek yozlaştığı müşahade edilmektedir.

DİPNOTLAR:

¹ Celal Esad Erseven, Sanat Ansiklopedisi, “Estetik” maddesi, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1950, s. 539.

² Dr. Fatma Paksüt, Platon ve Platon Sonrası, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1980, s. 67-68.

³ A.g.e., s. 68-70.

⁴ A.g.e., s.163-164.

⁵ Secde: 32/7.

⁶ Araf:7/180.

⁷ Bedüzzaman Said Nursi, Sözlür, Sözlür Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 76.

⁸ A.g.e., s. 62.

⁹ A.g.e., s. 62.

¹⁰ Gafir: 40/ 64.

¹¹ Tin:95/ 4.

¹² Nursi, Lem’alar, Germany, 1994, s. 75-76.

¹³ A.g.e., s. 80.

¹⁴ A.g.e., s. 80.